ANTROJI DALIS

DRAUGAS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

Saturday supplement | 1991 m. lapkričio 9 d. / November 9, 1991 | Nr. 220(40)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Rusijos prezidentas Boris Jeltsin

Jelcinas, Gorbačiovas ir „politinė kultūra"

Viena Algirdo Brazausko ir Kazimieros Prunskienės politinių klaidų buvo Gorbačiovo aukštinimas ir Jelcino niekinimas. Pernai lankydamasis Amerikoje, Brazauskas susumavo skirtumą tarp tų dviejų varžovų žodžiu „kultūra". Gorbačiovas esąs kietas, bet „kultūringas"; Jelcinas švaistąsis pažadais, tačiau jam stinga „kultūros". Prunskienė tvirtino, kad jos ypatingas ryšys su Gorbačiovu esąs daug svarbesnis už Vytauto Landsbergio „bergždžią" bendravimą su Jelcinu.

Ši jau subyrėjusi legenda ilgai išsilaikė ir Washington'e. Žurnalo *Time* spalio 14 dienos numeryje komentatorius Charles Krauthammer primena, kad dar visai neseniai kai kurie JAV administracijos pareigūnai Jelciną laikė „paviršutinišku demagogu". Baltųjų rūmų favoritas buvo Gorbačiovas – šlifuotas, patikimas, nors ir diktatoriškas unitarinės sovietų valstybės vadovas. Iš Washington'o perspektyvos, Jelcinas atrodė esąs „grubus, impulsyvus populistas, naujo politinio gyvio – Rusijos – vadovas, porcelianą daužantis demokratas".

Vakarų nuomonę apie Jelcino „nekultūringumą" formuoti ir sovietinio saugumo metodiškai skleidžiamos istorijėlės. Pirmojo Jelcino apsilankymo Washingtone metu, jis neva buvo nusigėręs. O dar neseniai prieš rugpjūčio perversmą Maskvos milicija ji išžvejojusi iš upės, kurion ji – girtutėlį – buvo įstūmę smarkūs vyrai, su juo susivaržę dėl tam tikros damos malonių.

Dabar paaiškėjo, kad tas „išmaudyto" girto Jelcino epizodas iš tikrųjų yra komentaras apie paties Gorbačiovo ir jo bendradarbių „politinę kultūrą". Rusų rašytoja Tatjana Tolstaja rugpjūčio 23 dieną New York'o *The New Republic* paskelbė ilgą straipsnį, kuriame ji cituoja vieną rimčiausių demokratinės Rusijos politikų, asmeniškai patyrusių šios Jelcino istorijėlės smulkmenas. Pasak jo, Jelcinas impulsyviai nusprendė pasveikinti savo buvusį bendradarbį, o dabar varžovą, Nikolajų Ryžkovą su jo gimtadieniu. Kai Jelcinas, su gėlių puokšte rankoje, pro milicijos užtvaras pagaliau prisiyrė prie Ryžkovo dačos, sukaktuvininkas ir jo draugai viduje pasipiktino tokiu jų bendro priešo Jelcino „akiplėšiškumu", Gorbačiovas išspjovė įsakymą: „Gerai išmaudykit tą mėšlo krūvą". Jelcinas buvo suimtas ir panardytas į upę. Kai jo žmona ir duktė, iššauktos, atėjo jo atsiimti, KGB įsiveržė į jų butą ir viską apvertė aukštyn kojom. Sugrįžęs, Jelcinas rado KGB raštelį, grasinantį, kad jei jis prasitars apie tą incidentą, nukentės jo žmona ir duktė. Kitą dieną patsai KGB vadovas Kriučkovas pradėjo skleisti gandą, kad Jelcinas turįs meilužę — Tolstajai pasakojo įtakingas rusų politikas.

Tokia tebėra sovietinė gorbačiovinė „politinė kultūra", kuri dar neseniai imponavo kai kuriems lietuvių politiniams veikėjams. Štai ką prancūzų savaitraštyje *L'evenement du jeudi* rugsėjo 11 dieną apie ją rašo. Maskvos žurnalistas, demokratas Aleksandras Minkinas: „Rusų inteligentų akimis, ir Gorbačiovas ir Jelcinas yra partijos aparačikai. Bet Gorbis žino kaip apsimesti inteligentu, pavyzdžiui, kalbėdamasis su Sorbonne profesoriais. „Jie nesupranta, kad to žmogaus rusų kalba režia ausį. Gorbačiovas sukiojosi politinės galybės centre, o Jelcinas buvo ir tebėra chuliganas iš fabriko. Žvelgiant iš moralinio taško, tarp jų nėra didelio skirtumo... Taip, Jelcinas puikiai laikėsi sąmokslo metu. Tačiau jis neturėjo pasirinkimo. Ar jis galėjo laukti,kol ji suareštuos ar „netyčia" nušaus? Tai ne jo būdui. Jelcinas ryžtingas ir entuziastiškas mušeika. Peštynės yra jo poezija", rašo Minkinas.

Daugeliui lietuvių ši rusų inteligentijos atstovo nuomonė skambės per daug parapietiškai: joje dar aidi tradicinė rusų inteligentų panieka vadinamoms „padugnėms". Sunku sutikti su tokiu Gorbačiovo ir Jelcino moraliniu sugretinimu. Gorbačiovas prieš Lietuvą naudojo melą, klastą ir terorą. Jelcinas nuosekliai palaikė lietuvius ir pripažino Lietuvos nepriklausomybę. Jo politinio profilio neiškreipia, kaip Gorbačiovo, žudynės Tbilisi ar provokacijos Kalnų Karabache. Abudu, Jelciną ir Gorbačiovą, pagimdė ta pati „politinė antikultūra", bet Jelcinas išsivadavo iš imperinio ir totalitarinio mentaliteto, kuris teberaizgo Gorbačiovą.

Apie visa tai verta pagalvoti formuojant lietuvių „politinę kultūrą", apie kurią prieš keletą metų taip iškalbiai rašė Arvydas Juozaitis. Jos pamatus lietuviai statė, susilaikydami nuo smurto, vengdami demagogijos, gerbdami mažumas, tikėdami laisve ir pasitikėdami demokratija. Kai šįmet provincijoje besilankančiam Arvydui Juozaičiui buvo įteikta dilgėlių puokštė, tas gestas — simbolinė politinė išraiška — neperžengė teigiamos „politinės kultūros" ribų. Bet kai tuo pačiu metu ant Juozaičio švarko buvo išlietas dvokiantis skystis, lietuvių politinė kultūra staiga smuktelėjo iki „tarybinio" lygio. Prieš perversmą Lietuvoje apsilankę rusų aktoriai, norėję parodyti savo solidarumą su lietuviais, pademonstravo aukštą politinę kultūrą; juos sumušę superpatriotiški lietuviai žaliūkai buvo tipiški „tarybinės politinės kultūros" aktoriai.

kž

Šiame numeryje:

„Politinė kultūra" Rusijoje ir Lietuvoje • Demokratija Lietuvoje • Dėmesio Mažajai Lietuvai • Nauji leidiniai • Jurgos Ivanauskaitės „Mėnulio vaikai" • Artūro Tereškino eilėraščiai • Dainininkas Arnoldas Voketaitis • Sukaktuvinė paroda Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje • Vilniaus dailininkų paroda Lemont, Illinois

Demokratija Lietuvoje

JULIUS ŠMULKŠTYS

Mūsų spaudoje neretai randame dabartinės Lietuvos valstybinės santvarkos ir valdžios kritiką dėl abiejų tariamo nedemokratiškumo ar bent demokratiškumo stokos. Tipiškas tokios kritikos pavyzdys yra Arvydo Juozaičio straipsnis *Draugo*, 1991 spalio 19 d., šeštadienio priede. Jis išreiškia rūpestį „dėl gyvų totalitarizmo liekanų mūsų galvose, kurios labai sėkmingai virsta autentiško, lietuviško autoritarizmo praktika". Praktika, kurios, pagal straipsnio autorių, šiandien yra „pakankamai".

Jau pats valdžios adresu nukreipto kritikos egzistavimas lyg ir parodo, kad demokratija Lietuvoje dar nėra visiškai išblėsusi. Be to, yra ir kitų demokratiškumo reiškinių, kurie kartais kritikų nėra tinkamai išryškinti ar iš viso paminėti. Todėl ir aš noriu savo trigrašį pridėti prie šio klausimo panagrinėjimo. Man ne tiek rūpi atsakyti į vieno ar kito asmens argumentus, kiek pažvalgti į demokratijos vystimąsi Lietuvoje iš istorinio taško bei pažiūrėti, kas yra konkrečiai pasiekta esamų sąlygų kontekste. Kitaip sakant, aš bandysiu trumpai pakomentuoti dviem klausimais: (1) kokio demokratiškumo laipsnio realistiškai galima šiuo metu Lietuvoje tikėtis ir (2) kiek dabar yra tos politinės demokratijos.

Dėl pirmo klausimo nėra daug kontroversijos. Visi turbūt sutiksime, kad nuo 1926 metų Lietuvoje nebuvo vakarietiško tipo demokratijos ir kad nuo 1940 metų tauta buvo pavergta totalitarinės sistemos, kurios valdantieji sluoksniai į demokratiją žiūrėjo kaip į labai pavojingą sistemos priešą. Apie ją nebuvo galima nei rašyti, nei skaityti, nebent visiškai iš neigiamos pusės. Taigi Lietuva kaip ir neturėjo demokratinių tradicijų ir praktikos, bent kiek tai lietė jos pokarinę generaciją.

Be to, nereiktų pamiršti, kad Vakaruose demokratinių politinių kultūrų ir institucijų vystimasis truko ne mėnesius ir ne metus, o dešimtmečius ar šimtmečius ir daug palankesnėmis sąlygomis. Anglija, parlamentarizmo tėvynė, yra geras pavyzdys. Demokratijos formavimosi laikotarpiu ji buvo viena iš galingiausių pasaulio valstybių su stipria ekonomija, palaikoma milžiniškos kolonijinės imperijos. Tą patį galima pasakyti apie Prancūziją ir kai kurias kitas Vakarų Europos valstybes. Gi Lietuva iki šių metų rugpjūčio mėnesio didelę savo pastangų dalį turėjo skirti ne demokratijos kūrimui, o kovai dėl nepriklausomybės.

1990 metų vasario mėnesio rinkimai į Aukščiausiąją Tarybą nebuvo tradicinis partijų konkursas, bazuojamas programatiniais skirtumais, bet referendumas nepriklausomybės klausimu. Rinkimai valdžiai suteikė mandatą siekti nepriklausomybės atstatymo ir valdyti pereinamojo laikotarpio metu. Visi gerai žinome, kaip sunkus buvo šis laikotarpis. Sovietų okupacinės pajėgos su Maskvai lojalia Burokevičiaus partija naudojo įvairiausias priemones demoralizuoti lietuvių tautą: OMONas terorizavo pasienio postus, desantininkai užpuldinėjo strateginius pastatus, Kremlius bandė ekonominę blokadą ir aktyviai prieš nepriklausomybę agitavo etninių mažumų tarpe. Kai žmonėms reikėjo ginti parlamentą ir kitus nepriklausomos valstybės simbolius, demokratinės santvarkos kūrimas ir tobulinimas neišvengiamai pasidarydavo mažiau svarbūs. Bet nežiūrint visų sunkumų, reikėjo valdyti beatsikuriančią valstybę. Apie tą valdymą ir po Kovo 11 dienos atsiradusią santvarką

Dr. Julius Šmulkštys, Indiana University – Purdue University at Fort Wayne politinių mokslų profesorius, praėjusiais metais dėstęs Vytauto Didžiojo universitete Kaune. *Jono Tamulaičio nuotrauka*

daugiausia ir sukasi demokratijos stoką suponuojanti kritika.

Vienas iš pagrindinių vakarietiškos demokratijos elementų yra laisvi rinkimai. Kad tokie jie buvo, praėjusiais metais renkant Lietuvos Aukščiausiąją Tarybą, mažai kas, įskaitant ir kritikus, abejoja. Kas nemažiau svarbu, iki šiol nebuvo jokių ženklų, kad ateityje laisvi rinkimai į įvairius valdžios organus nebus tęsiami. Kalbant apie rinkimus, čia turima galvoje rinkiminės kampanijas, kandidatų nominavimo procesus, teisingo balsų skaičiavimo garantijas ir t.t.

Kitas svarbus politinės demokratijos elementas tai demokratiškas parlamentas. Jis, aišku, pirmiausia turi būti laisvai išrinktas. Bet to dar neužtenka demokratiškumui įrodyti. Parlamentas taip pat turi būti atsakingas balsuotojams, laisvas sprendimų darymo procese ir įtakingas savo pagrindinių funkcijų, kaip įstatymų leidimo, vykdyme. Man atrodo, kad šių trijų kriterijų atžvilgiu Lietuvos Aukščiausioji Taryba lengvai kvalifikuojasi kaip demokratinė institucija.

Šią vasarą man būnant Lietuvoje, teko dvi dienas praleisti Aukščiausiojoje Taryboje. Kalbos, debatai, ginčai postringavimas, emocijų išliejimas, demagogija ir rimtas klausimų diskutavimas man labai priminė Amerikos kongreso sesijas. Tokį pat neformalumą ir užsispyrimą nekreipti dėmesio į kalbėtojus mačiau Vilniuje ir Washingtone. Per debatus kairieji dažnai vaikštinėjo dešiniųjų pusėje ir su jais draugiškai šnekučiavo, o dešinieji tą patį darė kairiųjų pusėje. Tiesa, buvo galima pastebėti individų abiejose grupėse, kurie rūsčiai ir tvirtai nusistatę tupėjo savo pusėje, bet jie, bent taip man atrodė, nebuvo tipiški bendraminčių tarpe. O vidurio frakcijų narius buvo galima dar dažniau matyti visuose parlamento pusėse ir kampuose. Ši nekonfrontacinė atmosfera sugestijavo, kad tarppartiniai konfliktai greičiausiai nėra tokie aštrūs, kaip kartais susidaro įspūdis, paskaičius spaudą arba partijų oficialiuosius pareiškimus. Priešingai, pabuvus kelias dienas parlamente, lieka mažai abejonių, kad jo narių dauguma į politinius oponentus nežiūri kaip į tautos išdavikus, su kuriais bet koks prasmingas bendradarbiavimas nėra įmanomas.

Į klausimą, ar parlamentas yra atsakingas rinkėjams, vėl bandysiu atsakyti iš savo asmeninės patirties. Daugiau negu du mėnesius praleidus Kaune ir reguliariai skaitant jo abu pagrindinius laikraščius *Kauno laiką* ir *Kauno tiesą*, teko dažnai pastebėti informacinius skelbimus apie Kauno ir apylinkių deputatų susitikimus su rinkėjais. Be to turėjau progos pasikalbėti su kitų miestų ir rajonų Aukščiausiosios Tarybos nariais, kurie taip pat tvirtino, jog dauguma deputatų rinkėjų atstovavimo funkcijas traktuoja su prideramu rimtumu. Pagaliau, su vienu deputatu, Antanu Karobliu, teko lankytis Šilutės rajono rinkimineje apygardoje ir pačiam pamatyti klasišką parlamentaro susitikimą su balsuotojais.

Dėl parlamento įtakos irgi, atrodo, nėra didelių neaiškumų. Aukščiausioji Taryba yra visai nepanaši į tipiškas autoritarinių režimų įstatymų leidimo institucijas, kurių svarbiausia funkcija yra balsuoti pagal diktatoriaus ar valdančiosios klikos nurodymus. Kaip vienintelis krašto mastu demokratiškai išrinktas valdžios organas, Lietuvos parlamentas visiškai teisėtai yra paėmęs vadovaujančią rolę. Galima ginčytis, ar stipraus parlamento režimas yra pats efektyviausias būdas kraštą valdyti, bet esamas tarp Aukščiausiosios Tarybos ir vyriausybės politinės įtakos balansas tikrai nemažina valdžios demokratiškumo. Jei vyriausybė, o ne parlamentas, dominuotų valdymo procesą, tai demokratijos gynėjams būtų daugiau pagrindo nerimauti.

Spaudos laisvė yra kitas svarbus demokratinės santvarkos požymis. Nuėjus į artimiausią kioską, tuoj išnyksta abejonės dėl tokios laisvės Lietuvoje buvimo. Čia galima rasti daugybę įvairiausiom pažiūrom atstovaujančių dienraščių, savaitraščių, mėnraščių, žurnalų, knygų, ir t.t., kas parodo, kad visos grupės, grupelės ir pavieniai asmenys, kurie nekovoja prieš valstybę, turi galimybę laisvai savo nuomonę išreikšti. Tačiau kritikai teigia, kad spaudos sferoje valdžia turi aiškiai privilegijuotą poziciją. Šiam teigimui paremti yra minimi *Lietuvos aido*, televizijos ir radijo atvejai.

Turiu prisipažinti, kad ir aš iš principo esu prieš valstybės lėšomis finansuojamą politinį dienraštį. Čia kiekvienas pilietis gali paklausti: „Kodėl savo pinigais turiu remti man priešingą politinę programą ar ideologiją pristatantį laikraštį?" Bet kas nepateisinama, kartais gali būti suprantama nepaprastų sąlygų kontekste. Žinant, kad praėjusių metų pavasarį visi trys pagrindiniai dienraščiai, *Lietuvos rytas*, *Respublika* ir *Tiesa*, buvo neigiamai nusistatę naujai išrinkto parlamento daugumos atžvilgiu, yra nesunku suprasti, kodėl tokiu kritišku tautai laikotarpiu parlamento vadovybė, o vėliau ir vyriausybė, panorėjo turėti bent vieną visame krašte platinamą laikraštį, kuris atstovautų jų pozicijoms. Kas svarbiausia, *Lietuvos aidas* pats galėjo kritiką sumažinti, jei būtų mažiau vėlęsis į sunkiai pateisinamą asmeninę ir partinę polemiką. Tautai atgavus pilną nepriklausomybę, *Lietuvos aidas*, toks koks jis iki šiol buvo, nėra nei pateisinamas, nei suprantamas. Jis dabar turėtų atsikratyti savo politinių, siaurąja to žodžio prasme, aspektų ir pasidaryti tiktai parlamento priimtų įstatymų ir vyriausybės dekretų periodiškai leidžiamu rinkiniu.

O dėl televizijos ir radijo, tai čia jau komplikuotesnė situacija. Abi programos, nors ir valdžios kontroliuojamos, yra kur kas daugiau negu „valstybės laikraštis" politiškai ir ideologiškai išbalansuo-

(Nukelta į 2 psl.)

Demokratija Lietuvoje

(Atkelta iš 1 psl.)

tos. Man Lietuvoje būnant, opozicijos partijos ir jų veikėjai turėjo nemažai progų savo pažiūras televizijoje išreikšti. Konkrečiai galima paminėti apvalaus stalo, partijų, „Kranto" ir kitas programas. Tačiau reikia pripažinti, kad, apskritai paėmus, valdžios pozicija buvo dažniau ir pozityviau pristatoma negu opozicijos. Prileidžiu, kad panaši situacija egzistuoja ir radijo transliacijose, kurias aš daug rečiau klausiau.

Amerikoje radijas ir televizija yra, su viena išimtimi, privačiose rankose ir jų santykiai su valdžia yra dažnai gana įtempti. Išimtis yra valstybės finansuojamas televizijos ir radijo tinklas, kuris federalinės valdžios atžvilgiu yra bent tiek pat kritiškas, kiek ir privatūs tinklai. Taigi šiame krašte tiesioginės valdžios įtakos elektroninėje medijoje kaip ir nėra.

Europos kontinento praktika yra kur kas artimesnė Lietuvos situacijai. Čia valdžios visada bandė daryti įtakos televizijos ir radijo programoms. Prieš dvidešimt ar daugiau metų Vakarų Europoje valstybės politinė įtaka televizijoje buvo ryškesnė negu dabartinėje Lietuvoje. Ši įtaka palaipsniui mažėjo ir dabar televizija ir radijas yra palyginti laisvi nuo valstybinės kontrolės. Taigi galima sakyti, kad šiandien Lietuva yra maždaug ten, kur Prancūzija ar Italija buvo prieš du ar pusantro dešimtmečio. Aš manau, kad pas mus valdžios įtaka taip pat palaipsniui mažės, ypač kai atsiras privačių tinklų. O dėl bendros spaudos laisvės situacijos, tai galima sakyti, jog opozicijos persvara spausdintame žodyje yra daugiau ar mažiau išlyginta valdžios privilegijuota pozicija televizijoje ir radijuje.

Demokratija, aišku, suponuoja laisvą politiką ir laisvą partijų bei kitų organizacijų veiklą. Nors šiuo metu Lietuvoje egzistuoja daug skirtingų ideologijų partijų ir organizacijų, esama padėtis nėra visiškai be problemų. Incidentai, kurie šį pavasarį ir vasarą įvyko Ateities forumo susirinkimuose, pasitaiko visose demokratinėse visuomenėse. Aš gerai atsimenu, kai 1968 metų rinkiminės kampanijos metu dėl demonstrantų sukelto triukšmo Demokratų partijos kandidatas į prezidentus, Hubert Humphrey, turėjo daug sunkumų savo programą Amerikos balsuotojams pristatyti. Tačiau kas yra daug svarbiau, tai kad kai kuriose vietose, kur buvo bandoma išardyti Ateities forumo susirinkimus, nebuvo užtenkamai efektyvios policijos apsaugos. Be to, susirinkimų ardytojų pasmerkimas iš valdžios pusės atėjo negreitai ir nebuvo visiškai kategoriškas. Chuliganiški išsišokimai prieš politinių partijų ar organizacijų veiklą yra vienas dalykas, bet išsišokimų toleravimas arba bent sudarymas įspūdžio, kad jie yra toleruojami, tai jau kitas, daug rimtesnis klausimas.

Kita problema, kuri gali neigiamai atsiliepti į demokratijos kūrimą Lietuvoje, tai valdžios politika, liečianti buvusios Komunistų partijos, dabar persiorganizavusios į Demokratinę darbo partiją, turtą. Mažai kas Lietuvoje sutiks, kad ši partija turi teisę į visą savo pirmtakės organizacijos nuosavybę. Tačiau perėmimas partijai artimo ir prieš valdžią nusistačiusio laikraščio, tai jau mažai ką su demokratija turįs žingsnis. Man atrodo, kad valdžia turi teisę į visą buvusios Komunistų partijos turtą, išskyrus tą dalį, kuri yra tiesiogiai susijus su partijos kaip demokratinės politinės organizacijos, o ne valstybę dominavusios jėgos, veikla. Aš žinau, kad bus atvejų, kur tokį paskirstymą nebus lengva padaryti, bet valdžia turi atsakomybę šį klausimą išspręsti įstatymų, o ne politinių manevrų, tvarka.

Vytauto Didžiojo universitetui Kaune paremti vakare šių metų vasario 23 dieną Lietuvių centre, Lemont, Illinois, kalbasi Vytauto Didžiojo universitete dėstęs profesorius dr. Julius Šmulkštys ir universiteto rektorius profesorius dr. Algirdas Avižienis.

Jono Tamulaičio nuotrauka

Sąžinės ir kūrybos laisvės taip pat yra reikšmingas elementas demokratinėje santvarkoje. Parlamento sprendimas neremti valstybinėse mokyklose privalomų tikybos pamokų buvo labai svarbus valdžios žingsnis nepakartoti tarpkarinės Lietuvos klaidų. Žinant, kad, po penkiasdešimt metų Katalikų Bažnyčios persekiojimo, tautoje yra daug sentimentų religiją atgaivinti ir stiprinti įvairiose gyvenimo sferose, šis sprendimas buvo ne tik svarbus, bet ir politiškai drąsus. Amerikos ir kitų Vakarinių valstybių praktika yra daug kartų parodžiusi, kad valstybės nuo Bažnyčios atskyrimas yra abiem pusėm naudingas. Pirmoji išvengia arba bent sumažina jos galimybes, vadinamos pasaulėžiūrinės politikos, kurios aistros skaldo visuomenę ir nukreipia dėmesį nuo pagrindinių ekonominių, socialinių ir politinių problemų sprendimo; antroji atsikrato ne tik valstybės kontrolės, bet ir dažnai su garantuota parama susijusio apatijos sindromo.

Menuose ir literatūroje valdžia buvo kritikuojama ne dėl įtakos, bet nenoro valstybės lėšomis menininkų ir literatų profesijas finansuoti. Šiuo klausimu vienokia ar kitokia valdžios politika mažai ką turi bendro su demokratija, bet nenoras testi įsisenėjusią sovietinių laikų praktiką tikrai valdžios atžvilgiu nesukėlė didelio entuziazmo kūrybinių profesijų sluoksniuose. Čia, panašiai kaip ir valstybės santykiuose su Bažnyčia, galima argumentuoti, kad kuo mažiau valdžios įtakos, tuo geriau, nors ta įtaka ir būtų finansinės paramos, o ne tiesioginės kontrolės, forma. Patirtis rodo, kad kas duoda pinigus, tas dažniausiai tikisi už tai ką nors gauti.

Šių metų vasarą Lietuvoje dar neegzistavo „normali" politinių partijų sistema. Iš viso tebuvo viena gerai organizuota partija, vienas įtakingas bendras politinis sąjūdis ir bent tuzinas mažų partijų bei ideologinių organizacijų. Ta vienintelė partija, su skyriais visame krašte, dar vis palyginti didelių narių skaičiumi ir neoficialia frakcija parlamente, tai Lietuvos Demokratinė darbo partija. Ateityje iš šios „nenormalios" situacijos gali išsivystyti trys pagrindinės politinės srovės: (1) dešinės, Sąjūdžio organizaciniuose rėmuose; (2) centro, daugiausia liberalų ir galbūt socialdemorkatų ir (3) kairės, iš esmės darbiečių, nors jų vadai šiuo metu save laiko vidurio kairės, o ne kairės, partija, ir paviečių socialdemokratų. Stiprios partijos yra vienas iš pagrindinių sėkmingos demokratijos laidų. Bet demokratijose partijų vystymasis iš esmės yra ne valdžios, bet piliečių uždavinys. Reikia tikėtis, kad atgavus nepriklausomybę ir politikai normalėjant, partijų skaičius sumažės, o tos, kurios išliks, pasidarys stiprios organizacine ir politine energijos prasme.

Pagaliau lieka demokratinės politinės kultūros tariamo nebuvimo klausimas. Kas gi yra ta politinė kultūra? Politinė kultūra tai visuomenės politinių tradicijų, vertybių, patyrimo, pažiūrų ir papročių visuma, kuri įtaigauja politines institucijas kaip parlamentus, egzekutyvą, partijas, konstituciją ir t.t. Demokratinė politinė kultūra suponuoja elementus kaip toleranciją, pragmatiškumą, bendradarbiavimą, asmeninę atsakomybę, įstatymų primatą, tikėjimą į žmogaus gėrį. Arba, iš negatyvios pusės žiūrint, ši politinė kultūra atmeta tamsiųjų jėgų konspiracijos teorijas bei žiūrėjimą į dalykus ne iš konkretaus problemų sprendimo, bet praeities sąskaitų suvedinėjimo taško. Nesugebėjimas kartu dirbti su skirtingų pažiūrų asmenimis ir grupėmis, politinių oponentų traktavimas kaip tautos išdavikų, tikėjimas į savo grupės absoliutų tiesos monopolį, visų valstybinių ir politinių klausimų suasmeninimas taip pat mažai ką turi bendro su demokratine politine kultūra. Teorijoje šie kriterijai atrodo labai kategoriški. Tačiau gyvenime yra mažai žmonių, kurie jiems iš vienos ar kitos pusės atitinka. Čia dažniausiai yra randami tik didesni ar mažesni polinkiai. Taigi kokie polinkiai dabar pas mus dominuoja? Šį klausimą aš nesu kompetentingas atsakyti. Būdamas Lietuvoje, aš mačiau demokratinės ir autoritarinės politinės kultūros pareiškių. Kas turbūt reiškia, kad Vakaruose įprasta šios koncepcijos prasme, pas mus dar nėra pilnai išsivysčiusios demokratinės politinės kultūros. Man tik yra aišku, kad juo mažiau tokios kultūros, tuo sunkiau kurti demokratines institucijas. Taigi tie kurie sako, kad pas mus dar nėra demokratinės kultūros, turėtų valdžios atžvilgiu būti daugiau atlaidesni dėl tikrų ar įsivaizduotų problemų buvimo demokratizacijos procese.

Nors šiuo metu Lietuvoje dar neturim pilno Vakarų demokratijos modelio, tačiau esame sukūrę daug demokratinių institucijų. Jau vien tas, dėl aukščiau minėtų priežasčių, yra įspūdingas pasiekimas. Baigiant, galima iškelti klausimą, kiek istorijoje ką tik atsikūrusių ar visiškai naujai įkurtų valstybių per tokį trumpą laiką šia prasme sugebėjo daugiau negu Lietuva pasiekti. Aš manau, kad tokias valstybes būtų lengvai galima ant vienos rankos pirštų suskaičiuoti.

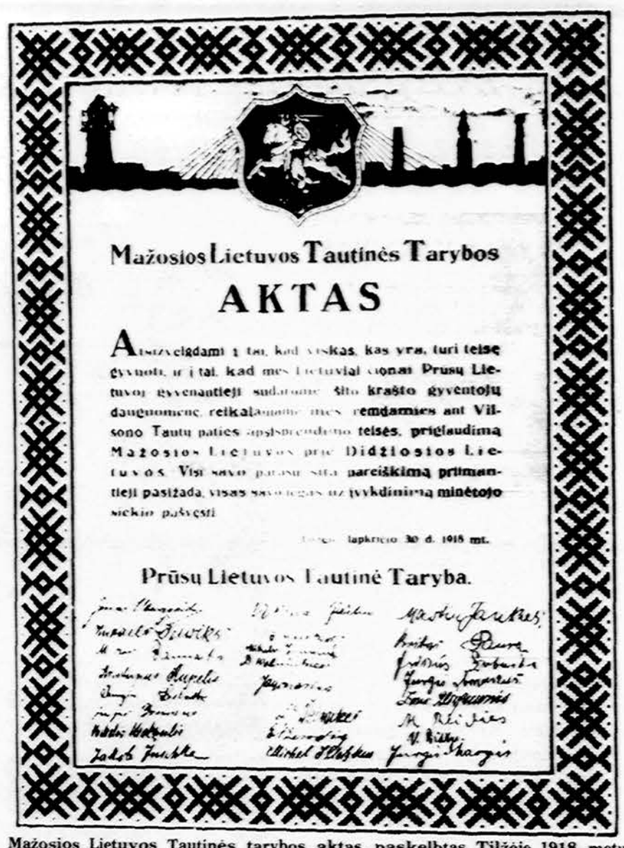

Mažosios Lietuvos Tautinės Tarybos

AKTAS

Atsižvelgdami į tai, kad viskas, kas yra, turi teisę gyvuoti, ir į tai, kad mes Lietuviai tiktai Prusų Lietuvoj gyvenantieji sudarome šito krašto gyventojų daugumenę, reikalaujame mes remdamies ant Vilsono Tautų patiesų apsisprendimo teisės, priglaudimą Mažosios Lietuvos prie Didžiosios Lietuvos. Visi savo pareiškimą primantieji pasižada, visas savo jėgas už įvykdinimą minėtojo siekio pašvęsti.

Tilžė, lapkričio 30 d. 1918 m.

Prūsų Lietuvos Tautinė Taryba.

Mažosios Lietuvos Tautinės tarybos aktas, paskelbtas Tilžėje 1918 metų lapkričio 30 dieną, kuriuo pagal JAV prezidento Woodrow Wilson Tautų apsisprendimo teisės punktus reikalaujama Mažosios Lietuvos susijungimo su Lietuva.

Tilžės akto minėjimas

Mažosios Lietuvos lietuvių tarybos 1918 metais lapkričio 30 dieną Tilžėje paskelbto Akto 73-ioji sukaktis Chicagoje bus minima sekmadienį, lapkričio 10 dieną, akademija su koncertine dalimi. Minėjimas, ruošiamas Mažosios Lietuvos Rezistencinio sąjūdžio, vyks Šaulių namų salėje, 2417 West 43rd Street. Pradžia 2 valandą po pietų.

Akademinėje dalyje — vėliavų įnešimas, pravedamas šaulių vėliavų tarnybos. Lietuvos himnas. Invokacija, kalbama lietuvių evangelikų liuteronų vyskupo **Hanso Dumpio.** Mirusiųjų pagerbimas ir Tilžės akto skaitymas. Tema „Mažoji Lietuva šiandien ir jos ateities perspektyvos" kalbės Mažosios Lietuvos Rezistencinio sąjūdžio pirmininkas **Algis Regis,** šią vasarą lankęsis Mažojoje Lietuvoje ir to krašto reikalais kalbėjęs Lietuvos Parlamento sesijoje. Koncertinę dalį atliks Lietuvos operos solistė **Gražina Apanavičiūtė.** Programa bus baigta visų dalyvių giedamu Mažosios Lietuvos himnu — „Lietuviais esame mes gimę".

Minėjimo programai vadovaus Lietuvos pajūrio dukra **Aldona Buntinaitė.** Tikimasi gausaus Mažąja Lietuva besirūpinančios visuomenės dalyvavimo.

Nauji leidiniai

• **LOGOS** Nr. 1 (1990) ir Nr. 2 (1991). Religijos, filosofijos ir meno žurnalas, išeinantis keturis kartus per metus, leidžiamas Lietuvoje. Redaktorė — Dalia Marija Stančienė. Redakcijos vedėjas — Alfredas Gušcius. Dailininkas ir išleidėjas — Stasys Bagvilas. Viršelio dailininkė — Rita Penkauskienė. Žurnalą galima užsisakyti: Dalia M. Stančienė, Viršuliškių 71-60, Vilnius, Lithuania; Prelatas Algimantas Bartkus, Pontificio Collegio Lituano, Via Casalmonferrato 20, 00182 Roma, Italy; Kun. Kęstutis Trimakas, 2830 Denton Court, Westchester, Illinois 60154.

Logos žurnalo redaktorė Dalia Marija Stančienė rašo: „Lietuvos grįžimas į Europą — tai grįžimas į krikščioniškąją Vakarų tradiciją. Krikščioniškos vertybės bei pažiūros yra lietuviškos tautinės sąmonės dalis, todėl, tęsdamas Lietuvos Respublikos tradicijas, žurnalas *Logos* žadins dvasinį atsinaujinimą ir puoselės glaudesnę jungtį su Vakarų Europos kultūra. Žurnale spausdinsime originalius teologų, filosofų, kultūrologų straipsnius, Vatikano dokumentus ir jų komentarus, filosofijos darbų vertimus, eilėraščius religijos tema, kalbėsime apie bažnyčios meną, pateiksime religinio gyvenimo kroniką".

Pirmojo numerio turinyje: Miklos Veto „Šiuolaikinės religijos filosofijos klausimu", Antano Paškaus „Ateistinė krikščionybė", Gianni Valente „Malda — gili tuštuma", popiežiaus Jono Pauliaus II naujoji enciklika „Rūpestis socialinėmis problemomis" (vertimas į lietuvių kalbą su J. Majkos ir Vytauto Kazlausko komentarais), Jacques Maritain „Protu ir tikėjimu", Nicolai Berdiajev „Komunizmas ir krikščionybė", Kęstučio Trimako „Palaiminimai", Alg. Uždavinio „Dvasinė amato samprata ir šventoji žinija krikščionybėje", Povilo Reklaičio „Šv. Kazimiero paveikslo Vidukle bažnyčioje ikonografinė kilmė", V. Žuko ir Giotto di Bondone tapybos pavyzdžiai bei darbai iš bažnytinio meno trečiosios parodos.

Antrojo *Logos* žurnalo numerio turinys taip pat turtingas ir įvairus. Teologija: popiežiaus Jono Pauliaus II enciklika „Atpirkėjo Motina" (iki šiol nebuvo išversta į lietuvių kalbą) su kardinolo Joseph Ratzinger ir Vytauto Sidabro komentarais; Kęstučio Trimako „Jėzus Kristus — Dievo meilės ir gailestingumo apsireiškimas žmonijos istorijoje, naujai atskleistas Marijos Valtortos 'Žmogaus-Dievo poemoje' "; Aleksandr Men „Šv. Raštas ir mokymas apie nuodėmingumą". Filosofija: Giovanni Magnani „Religijos filosofija"; A. J. Heschel „Žmogus — ne vienišas". Poezija: Karol Wojtylos (Jono Pauliaus II) ir Ričardo Mikutavičiaus eilėraščiai. Menas: liaudies skulptūrų nuotraukos iš parodos „Lietuva — Marijos žemė" ir Angelico tapybos darbų spalvotos reprodukcijos, vaizduojančios 15 rožančiaus paslapčių. Gale: ištraukos iš Česlovo Kavaliausko *Teologijos žodyno;* vertingų knygų recenzijos bei iliustruota kronika. Žurnalas yra vertas visų gilesnės krikščioniškos minties ieškančiųjų dėmesio.

K. T.

Dėmesio Mažosios Lietuvos likimui

VLIKo atstovų suvažiavimas Chicago'je šių metų lapkričio 1-3 dienomis nusprendė, kad su Lietuvos nepriklausomybės atstatymu jo veikla baigiasi. Mažosios Lietuvos Rezistencinio sąjūdžio pozicija yra, kad Mažoji Lietuva dar nėra išlaisvinta ir todėl Lietuvos nepriklausomybė yra tik dalinė. Šio sąjūdžio VLIKo seimo atstovai Algis A. Regis, Kurtas Vėlius ir Ramūnas Buntinas VLIKo seime kreipėsi į prezidiumą ir VLIKo tarybos organizacijų atstovus specialiu pareiškimu, reikalaudami dėmesio Mažosios Lietuvos likimui.

Gerbiamieji:

Esame liudininkai Mažosios Lietuvos tautinio genocido. Ji tragiškai baigia savo genties esimą, palikdama gyva tik kalbiniais ir kultūriniais paminklais bei jų kūrėjų ir kovotojų kapais Nemuno ir Priegliaus krantuose.

Tas kraštas tačiau yra mūsų tautos gyvenimo erdvė, skirta lietuvių tautai nuo neatmenamų amžių. Sielodamiesi Lietuvos prisikėlimu, negalime pamiršti Mažosios Lietuvos ir savo tylėjimu palikti ją kitų tautų agresyviems planams.

Šiandieninių geopolitinių persitvarkymų eigoje jokia kita tauta ar valstybė neturi pirmumo teisių į Mažosios Lietuvos teritoriją. Prūsų Lietuvą ištikęs holokostinis likimas įpareigoja lietuvių tautą ir ypač jos valstybinius vadovus reikalauti savo patrimonijos teisių Baltijos erdvėje.

Dirbtinai perskirtos tautos — Vokietija, Airija, Izraelis, Korėja, Vietnamas — deda visas pastangas ir skiria didžiules lėšas susijungimui į bendrą valstybę. Atėjo pagaliau laikas ir Mažajai Lietuvai po 700 metų svetimųjų niokojimo grįžti prie savos tautos kamieno bendroje valstybėje.

VLIKui ryžtantis baigti savo ligšiolinę veiklą, Mažosios Lietuvos Rezistencinis sąjūdis kviečia visas organizacijas ir kiekvieną sąmoningą lietuvį, ypač Lietuvos vyriausybę, veiksmingai reikštis šioje tautos likiminėje kryžkelėje.

Prieš 700 metų vokiečių *Drang nach Osten* sugriovė lietuvių tautos gyvenimo kelius ir natūralią vystymosi tėkmę. Dabar kitų atėjūnų naujas *Drang nach Westen*, ir vėl per Mažąją Lietuvą, sunaikintų galimybę saugiai kurti ateities gyvenimą.

Mažosios Lietuvos Rezistencinis sąjūdis šaukia dėmesio Mažosios Lietuvos likimui.

Vliko Seimo MLRS atstovai
Algis A. Regis
Kurtas Vėlius
Ramūnas Buntinas

Vytauto Didžiojo universitetui Kaune paremti vakare šių metų vasario 23 dieną Lietuvių centre, Lemont, Illinois: Vytauto Didžiojo universiteto akademinio senato už Lietuvos ribų dalis narių ir vakare dalyvavę Vytauto Didžiojo universiteto buvusieji studentai.

Jono Tamulaičio nuotrauka

• Ekonomistas **dr. Edvardas Bubnys,** Suffolk University (Boston) profesorius, dėstantis bendrovinius finansus ir investacijas, neseniai grįžo iš Lietuvos, kur beveik metus skaitė paskaitas iš finansų mokslo srities Lietuvos universitetų dėstytojams, taip pat rašė ir konsultavo šiais klausimais Lietuvos ekonomistams. Paskaitas skaitė Vilniaus universitete, Kauno Technologijos universitete ir Kauno Vytauto Didžiojo universitete. Dr. Edvardas Bubnys Ateities savaitgalio programoje skaitys paskaitą „Lietuvos finansų ir lito perspektyvos" lapkričio 17 dieną, 1:30 v. p.p., Ateitininkų namuose, Lemont, Illinois.

Du žvilgsniai į Ivanauskaitės „Mėnulio vaikus"

Bešakniai medžiai nuodinguose vandenyse

PETRAS MELNIKAS

Pusę Jurgos Ivanauskaitės romano *Mėnulio vaikai* (1988) rašo į Gediminą įsimylėjusi Anita, o kitoj pusėj jai atsako „hipis" Gediminas. Bet pasakojimas yra smarkiai įtaigaujamas autorės rašytojiškos ironijos ir todėl jame yra įspausta jos įtaka, nors šiaip romanas atviras, jausmingas, nuoširdus, juokingas, kai veikėjai patys save ironizuoja. Stilius — pakelto, dainuojančio, magiško tono, paįvairintas magiškais vaizdais: skraidymas ore, burtų metimas, veikėjai apauga gėlėmis...

Veiksmas vyksta tai Vilniuje, hipių lankomose kavinėse, tai Druskininkuose, kur sukamas aktoriaus Aršausko filmas apie Čiurlionį, tai Kaukaze, kur Gediminas gyvena palapinėje, pasitraukęs nuo civilizacijos. Aprašomos Leningrado (St. Petersburgo) hipės, kurios pasiryžusios viskam, kad tik gautų kokį užsienietį ir išvažiuotų su juo į rolroisų, viskių ir havajų rojų. Romane įvyksta nelaimės, keli miršta nuo narkotikų vartojimo. Gyvenama pagal indų filosofijos arba John Lennon dainos žodžius: *Nėra valstybių, nėra ko užmušti, ir nėra religijų, visi gyvena taikoj...*

Vakarų ir Rytų jaunimas vienodai nusistatęs prieš radiaciją (Ignalinos ežeruose, teigiama, žuvys neršia du kartus per metus dėl radiacijos), prieš karo grėsmę ir pasaulio blogybes, bet kas maždaug kaltas dėl to, neieškoma. Gal po 1989 metais prasidėjusių laisvėjimo judėjimų dalis blogybių jaunimui bus tapusios aiškesnės?

Ne vienas gali ir nustebti: kodėl romanas apie lietuvių hipius? Pačiame knygos gale lyg randame jaunuolės Vikos lietuvišką tam atsakymą: „Čiagi galima

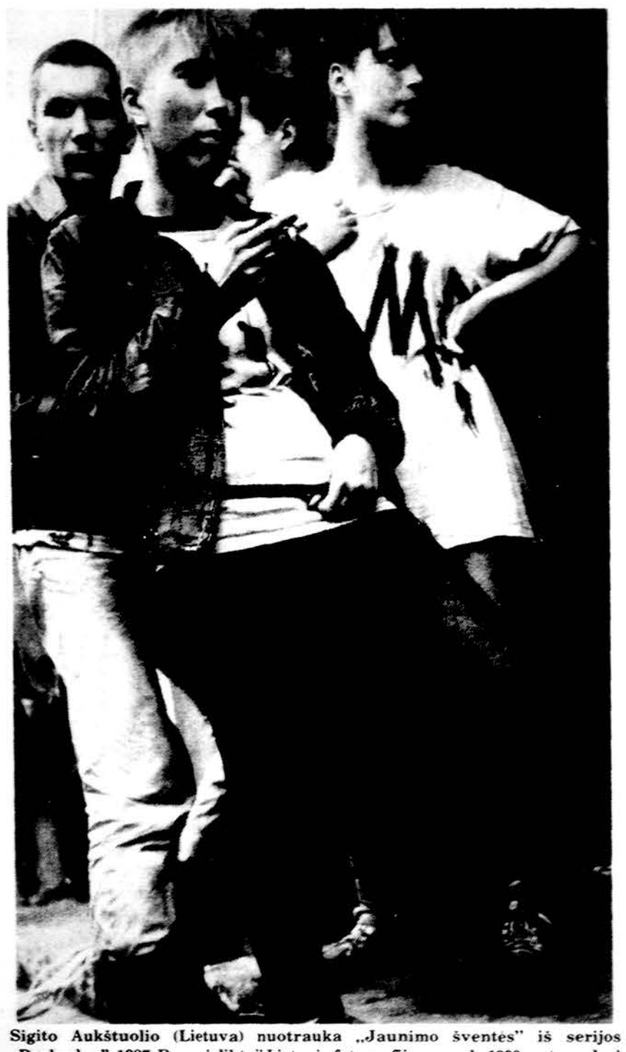

Sigito Aukštuolio (Lietuva) nuotrauka „Jaunimo šventės" iš serijos „Pankrokas", 1987. Devynioliktoji Lietuvių fotografijos paroda 1990 metų rudenį Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicago'je, kurios konkursinė tema buvo „Šventės".

mirti iš nuobodulio [...] Diskotekų nėra, o jei ir yra, tai toks lygis — tik pensininkams arba kaimiečiams. Kavinių — nėra! Klubų — taip pat nėra! Dabar mat roką legalizavo! Klausykitės, vaikučiai, muzikytės, apkurskit, apkvaiškit, tik neljskit kur nereikia ir mažiau galvokit!" (p. 244).

Be to: „Jei turi blatą ir sugebi gaut visokius Markesus, Heses, Borchesus — gali gelbėtis skaitymu. Nes čia nieko neparašo. Be to — kiauras paras gi neskaitysi". Taipgi: „Ar gali būt gera, kai žinai, kad tuoj išlėksi į orą?" „Kai aš klausaus pankroko ar metalo, man išlekia iš galvos visos mintys, visos liūdnos, negeros, baisios mintys. Lieka tuščia... Bet tuštuma geriau negu neviltis" (p. 245).

Šitaip teisinasi Ivanauskaitės mėnulio vaikai romane, kopijuodami viską iš Vakarų jaunimo gerų ir blogų įpročių ir muzikos. „Kaip medžiai be šaknų, laistomi nuodingais vandenimis", prikiša Vikai gale surimtėjęs Gediminas. Į tai Vika atšauna: „Tai banali frazė ‚prarastos šaknys'. Kaimiškosios kartos rašytojų terminas. Mūsų karta — kosmopolitų karta. [...] Visus laisto tie patys nuodingi lietūs" (p. 247). Tik pačiame gale Rasų kapinėse ieškomos tos šaknys jaunimui, žiūrint į Kipro Petrausko, Kazio Borutos, Putino, Čiurlionio, Petro Cvirkos, Balio Sruogos ir kitų kapus.

Bet nuo pradžios iki pat šiosios pabaigos nežinai, ko blaškosi ir miršta nuo narkotikų šis lietuvių hipių jaunimas, keikdamasis baisiausiai, šnekėdamas žargonu (telikas — TV, pleibojus, kaifuoja, breikas, bičius, šortai, konteineris ir t.t.). Pažintine prasme plačiai ir gyvai pavaizduoti tie lietuviukai, religiškai įsimylėję Vakarų hipių kultą ir jų dainininkus. Autorė įvedė ir intrigą (Gediminas iki pusės romano, manoma, kad yra miręs). Knyga skaitoma su įdomumu dėl šios taip retai pasitaikančios grožinėje literatūroje temos.

Autorė Jurga Ivanauskaitė — jaunutė, gimusi 1961 metais Vilniuje. Baigė Vilniaus Dailės institutą, dirba kaip dailininkė. Yra išleidusi novelių rinkinį *Pakalnučių metai* (1985), parašiusi pjesių („Nežaiskite su mėnuliu" scenoje pastatyta 1987 metais).

Apie nužudyto Dievo vaikus

JONAS ŠOLIŪNAS

Jurga Ivanauskaitė. MĖNULIO VAIKAI. Romanas. Vilnius: „Vaga", 1988. 252 puslapiai. Kaina — 65 kp. (minkštais viršeliais).

Ką bendro turi Jurga Ivanauskaitė, Allan Bloom ir *Newsweek* žurnalas? Trumpai: jie visi ne per seniausiai rašė apie nužudytojo Dievo vaikus. Žinoma, skirtingu stiliumi, skirtingu pavadinimu, skirtingu laiku. Tačiau mintis — ta pati.

Neseniai žinomas University of Chicago profesorius Allan Bloom parašė knygą *Closing of the American Mind*, kuri sukėlė daug triukšmo dėl savo radikalių minčių apie šio krašto mokslo institucijas. *Newsweek* žurnalas paskelbė straipsnį: „Why Gorbachev is Failing" (1990 m. birželio 4 d.), kuriame yra taip pat rašoma ir apie jaunimo kriminalinius nusikaltimus Sovietų Sąjungoje.

Gal mūsų jaunoji rašytoja Jurga Ivanauskaitė savo pirmajame romane *Mėnulio vaikai* taip pat rašo apie Lietuvos jaunimo problemas (anot jos pačios, neseniai praėjęs laikas – „vakar" „labiausiai asocijuojasi su mėnuliu, su švintančia kiekviena dekadanso, nuopolio ar puvimo epocha kultūroje"[1].

Kitais žodžiais — apie tą patį

Apie kokius čia vaikus pagaliau Ivanauskaitė kalba? Mėnulio vaikai? Tai juk mokslinės fantazijos išsireiškimas. Tai nerealu. Argi? Perskaičius *Mėnulio vaikus*, mes greit suvokiame, kad rašytoja kalba ir vėl apie tą patį: apie „vaikus" be Dievo. Tai sena tema, bet jau nauju apsiaustu. Šitas Ivanauskaitės naudojamas naujas apsiaustas tai ne kas kita, o tik senos problemos atšvaitas.

Jau prieš kiek laiko mus apie tą problemą — žmogų be Dievo — perspėjo Čekoslovakijos prezidentas dramaturgas Vaclav Havel. Jis iš tikro net ir ragina susirūpinti ne apie „atšvaitus", bet apie tų atšvaitų pagrindines priežastis. Jis teigia: „suprantama, daug prasmingiau veikti priežastį, o ne reaguoti į pasekmes: reaguojama dažniausiai tomis pačiomis, tai yra nenormaliomis priemonėmis. Eiti tuo keliu — reiškia sėti pasaulyje neatsakingumo blogį ir gaminti nuodus, gaivinančius totalitarizmą"[2].

Kokia yra ta pagrindinė priežastis *Mėnulio vaikuose?* Atsakymas nėra jau taip per daug mįslingas. Tiesa, rašytoja mums pristato įvairius savo charakterius, kaip mėnulio vaikus, bet šitoji jos metafora veik nieko nepaslėpia. Ji iš tikro kalba apie... vaikus — žmones be Dievo. Tai nužudyto Dievo vaikai. Tai Nietzsche's žmonės. Štai kur glūdi pagrindinė mėnulio vaikų priežastis. Iš tikro rašytoja jau 37-ame romano puslapyje nurodo, apie kokius vaikus ji kalba, kada Anita — viena romano pagrindinių veikėjų — bando nusižudyti: „Prarijau migdomuosius, pradžiai – tik dvi tabletes. Įjungiau pankroką — patį trankiausią, šlykščiausią, desperatiškiausią, besikandžiojantį, besidraskantį, besispjaudantį, trykštantį netikrais kraujais, besidedantį apokaliptiniu... Bet jis ir vėl lašėjo nuo manęs kaip tirpstantis sniegas: *Gott ist tot, Gott ist tot... tot... ot... ot*".[3] Žinoma, rašytojai padarius tokią prielaidą jau pačioje romano pradžioje, mes galime būti tikri, kokie tie jos mėnulio vaikai „keliaus" per romano diskursą.

Kaip kitados Niezsche's beprotis negalėjo „atsidžiaugti" Dievo užmušimu, taip ir mėnulio vaikai nieko daugiau šioje žemėje nebežino, nebepažįsta, nebetrokšta, nebemyli kaip tik žmogų be Dievo. Mėnulio — Nietzsche's vaikai nežino ir nepripažįsta nei jokios moralės, nei jokių visuomenės įstatymų. Viskas visiems yra leista ir leidžiama.

Pati rašytoja pripažįsta, kad mėnulio vaikai „buvo susikūrę negatyvių išgyvenimų kultą". Ji sako: „Daugybė ‚mėnulio vaikų' žuvo alkoholyje, narkotikuose, beprotnamiuose (nors ir tai ne visada baigdavosi fizine mirtimi, bet gyventi mirusiam — dar baisiau). Tačiau buvo ir laidotuvių: savižudybių, arba, medikų arba medikų akimis, ‚visiškai pateisinamų' mirčių... Gyvenimas toje nebūtino laiko slinktyje, toje Dievą praradusių miniažmogių visuomenėje ne vienam jaunam žmogui sukeldavo šleikštulį. Gyvenimui praradus savo prasmę, vertybe tampa mirtis. Mirtis — poetizuojama ir idealizuojama, apie ją svajojama, mąstoma, ginčijamasi, kalbama, rašoma, dainuojama, ji piešiama, su ja žaidžiama"[4].

Nenuostabu, kad šį savo teigimą Ivanauskaitė pailiustravo ir konkrečiais pavyzdžiais, nurodydama jauno poeto Rimo Buroko (1954–1980) nusižudymą, bei teigdama, kad Tomo Arūno Rudoko romanas *Autodafė* yra „atvirai autobiografinis" (anot jos: „Romano pabaigoje pagrindinį herojų Mantą Neimantą ir skaitytoją griūte užgriūna mirčių lavina. O paskutiniame puslapyje gimtadienio proga iš tėvo gavęs skustuvą nusižudo ir pagrindinis herojus...".[5] Nenoromis tenka grįžti prie Vaclav Havel'io teigimo, kad dažnai į tas „pagrindines priežastis" reaguojama tomis pačiomis „nenormaliomis priemonėmis".

Ar Ivanauskaitė vienintelė?

Būtų nedora, jei teigtume, kad Ivanauskaitės *Mėnulio vaikai* yra kažkokia išimtis atgimstančios Lietuvos literatūroje. Visiškai ne. Tai greičiau taisyklė. Tai kasdieninė apraiška. Tegul pats skaitytojas pasidaro išvadas, paskaitęs, pavyzdžiui, *Autodafė*, Ričardo Gavelio *Vilniaus pokeri*, Valdo Papievio *Ruduo provincijoje* ir daugybę apysakų bei novelių *Nemune, Literatūroje ir mene, Pergalėje, Kultūros baruose*. (Charakteringa, kad vien tik smalsumui numalšinti, paėmiau ir perverčiau keletą metų minėtuose leidiniuose spausdintus kūrinius. Mokslu nepagrįsta išvada rodo, kad daugelis prozinių kūrinių jau pirmuoju sakiniu išreiškia gyvenimo beprasmiškumą, neviltį, depresiją.)

Mūsų minėtasis Allan Bloom, nurodydamas, kokia yra pagrindinė sunihilėjimo priežastis Amerikoje, teigia: „Mūsų žvaigždės dainuoja dainą, kurios jie nesupranta, išverstą iš vokiškojo originalo ir turinčią didžiulį populiarų pasisekimą, bet su nežinomom ir plačiom pasekmėm, kai kažkas iš to originalaus skelbimo paliečia kažką amerikiečių sielose. Bet už to visko slepiasi meistrai lyrikai Nietzsche ir Heideggerʼis"[6]. Ir kas gi yra už Ivanauskaitės mėnulio vaikų? Kas paruošė dirvą ir kas skatina į Lietuvos literatūrinį dirvoną nukristi tokiems ničiškiems atšvaitams, kaip *Autodafė*, *Mėnulio vaikai*, *Ruduo provincijoje*, *Vilniaus pokeris*?

Paprastai sakoma, kad obuolys nenurieda toli nuo obels. Už dabartinės, atgimstančios, nihilistinės-ateistinės kūrybos galime pamatyti besišypsantį ne tik Nietzschę, bet ir... Marksą. Vienas jų bandė nužudyti Dievą, o kitas — skelbė, kad religija — opiumas. Abu velniu — vienodi. Tik kitaip apsirengę. Persipudravę. Štai apie ką Vaclav Havel sielojasi ir mus perspėja. Būtina ir vėl prisiminti Havel'io teigimą, kad reikia reaguoti į priežastis (Nietzsche), bet ne į pasekmes (dabartinę Lietuvos kūrybą, ypač prozą ir filosofiją). Užtat ir Ivanauskaitės romanas tėra tik nauja pudra priežasčiai paslėpti.

Žodis apie „staiga"

Žvilgterėkime kaip, mūsų nuomone, Ivanauskaitės veikėjai atspindi savo veiksmais „pagrindinę priežastį" — Nietzschę. Anot Allan Bloom, Nietzsche buvo vienas pirmųjų filosofų, pakeitęs graikiškąjį racionalizmą (vėliau Kant'ą, Spinozą bei Hegel'į) į demoniškąjį irracionalizmą. Toliau Nietzsche, nesėkmingai „nužudęs" Dievą, žengė dar vieną lemtingą žingsnį. Turime sutikti su Bloom, kuris teigia: „Nietzschė pakeitė lengvą arba savim patenkintą ateizmą agonizuojančiu ateizmu, kenčiančiu žmogiškąsias jo pasekmes".[7] Mūsų nuomone, Ivanauskaitės mėnulio vaikai yra beveik tobulas „agonizuojančio ateizmo" pavyzdys.

Ir koks paradoksas: mėnulio vaikai — grynas marksistinio (realistinio, racionalistinio) ateizmo produktas — gimsta, gyvena, miršta ir žudosi, sekdami irracionalųjį Nietzschę. Būtų užtat tik nereikalingas laiko gaišinimas leistis į paskirų *Mėnulio vaikų* veikėjų charakterių psichologinę (pagal Jacques Lacan) analizę arba pedantiškai knaisiotis romano struktūroje (pagal Jonathan Culler), mėginant nurodyti, kokias funkcijas atlieka paskiri Ivanauskaitės veikėjai. Išvada būtų vis tiek ta pati: visi mėnulio vaikai – žmonės be Dievo. Tai žmonės, pergyvenę ir pergyvenų „agonizuojantį ateizmą". Nei daugiau, nei mažiau.

Užtat Ivanauskaitė labai dažnai naudoja žodelytį „staiga", kuris jos romane atlieka pagrindinę jungiklio funkciją. Ivanauskaitei „staiga" yra tas pats, kas, pavyzdžiui, Pascal'iui buvo mąstymas, atsiradus ant bedugnės krašto, ar Kierkegaard'ui „tikėjimo riterio šuolis". Ivanauskaitės „staiga" mėnulio vaikams tampa šuoliu į jų irracionalumą. Ir šiuo atžvilgiu jie nėra kažkokio metaforinio mėnulio, bet tikrieji nihilistinio Nietzschė's vaikai. Tobuli žmonės be Dievo.

Mėnulio vaikų pagrindinis veikėjas Gediminas (Gedas) Blokas įsimylėjęs... mėnulį. Ir kas jam mėnulis? Gedas: „Tik pagalvokit – ‚mėnulis' — kaip mirusios moters ranka, siekianti prisidengti įkapėmis, mėnulis – kaip beprotė nuoga, moteris, visur ieškanti meilužių, mėnulis — nekalta mergelė, nesutepta, nė sykio neatsidavusi jokiam vyrui..."[8] Štai ką sako Anita apie save: „Blogiau, kad pozuodama aš tarsi susidvejinu, atitrūkstu nuo realybės ir žvelgiu pati į save iš šalies, negalėdama atpažinti savo tobulo kėno, tįsančio tai ant dryžuoto čiužinio, tai ant purvinos paklodės ar geltono šilko drapiruotės, sėdinti ryškioje šviesoje tarp reflektorių ir šildytuvų... Mano kūnas tapo man visai svetimas, priešiškas, nepakenčiamas jau tada, kai tariaus ji esant

(Nukelta į 4 psl.)

Artūras Tereškinas

Ateik, naktie, ir būki mano mylima.
Vytautas Mačernis

naktie, išdavusi sapnus, neatsigręžk,
kai šliauši pažeme, šnabždėdama sudiėvu,
kai maldai kruvinas rankas sudėjus,
parkrisi prie gėlos lavono mėlyno, neatsigręžk...

neatsigręžk, kai raškomos rudeniuos soduos
figos, miego vynuogės,
kada į tavo šermenis negimę rinksis ir giedos:
sudiėvu, parsidavėle, marti suknia juodos
mirties, kai klyks saulėtekių meilužės nuogos;

neatsigręžk, naktie, pavertus pelenais
žibintus, rankdarbius ir nemigą,
neatsigręžk, kai aimana saldžia, vos regima
švytės bebalsio angelo sparnai...

1990

***

Ir dabar: lietsargio vėjas kovarnių tuntas
laikraščių skiautės valkata aikščių sukurtas
gausmas lėktuvų radijų ir klozetų
mintys — žolėj ir balkono rozetėj

Ir dabar: nevėlu mūsų kūnams pintis
žibalu grindinio akmeniu erškėčio uoga
baltais nekaltais žvilgsniais ir nerimu
išsirpinti
keliasi nasturtų žiedai vargui ir luotui

kurs neša
be žodžių

1987

SASKIA MIT DER ROTEN BLUME

neužmerk akių, virpa lyg žiedlapiai
tavo vokai, nuleidi galvą ant kelių,
ašaros, atlygis tik ruudonos ašakų
gėlės, žuvys, giltinė, reprodukcija
ant sienos melsvos: mergaitė putliu
veideliu, Saskija, plaukų gija ant akių,
Saskija, raski ją, pasislėpusią
saulėtam praeities kamputy,
susigūžus, veidą užsidengusi mažutėmis
rankomis, Saskija, krenta rudens
žiedlapiai, kai atsimerki,
rausvi, juosvi, net gelia nuo jų
nežemiško virpulio pilkam kambary;
Saskija, rože nenuskinta suknelės
klostėse, atskiria mus triukšmo
skersvėjis, išskiria...

1989

SUOLELIO TRIOLETAS

gyvenu varno žodžiais
po šaligatvio upę
nevilties akys godžios
gyvenu varno žodžiais
jie į sielą sutūpę
į mėlynes karštas lūpas
gyvenu varno žodžiais
po šaligatvio upę

1986

* * *

o lauke lieka šunys ir žmonės
o lauke lieka vargetų skausmas
taip nulyja krauju lyg dejonėm
taip mums prikelia bausmę

po stiklu nepražystantys metai
po stiklu mano motinos karstas
ar turi po akim kas atverstų
žodžio urvą tylėjimą retą

ar sargaujančios dienos užlopo
baltą duobę iš angelo rankų
tebelaiko sparnai juodą lanką
ir strėlė atgimimo apmoko

1986

***

atidedu liūdesį, nes mano pavasarius
lemia prievartos riksmas,
mano naktys užtušuotos svetimų papročių,
o tavo akis uždengia dėsningumų šaltis;
aš nebemoku virst balandžiu,
kuris lėktų tavin plasnodamas:
aš atsilsėsiu tavy, mano moterie,
aš atsilsėsiu tavy, mano Dieve;

mano tikėjimas nukryžiuotas:
paskutiniai atodūsiai tarsi penketas
Jėzaus žaizdų sužiba saulėj;
aš žinau, kad trečiąkart mirsiu
su broliais rokitais 1753,
slaugydamas tave, maro moterie,
slaugydamas tave, maro Dieve

1990

***

Viešpatie, Tavo tyla,
praplėšus akis,
virsdama alyvos žiedu,
byra ant žemės.

1990

Artūras Tereškinas — gimęs 1965 metais Telšiuose, 1990 metais baigęs Vilniaus universitetą. Šiuo metu yra Lietuvos mokslų akademijos Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto aspirantas ir Illinois universiteto Chicago'je stažuotojas. Artūro Tereškino pirmasis eilėraščių rinkinys *Grindinio žuvys* dabartiniu laiku yra spausdinamas Lietuvoje.

Menininko kelias

EGIDIJUS MAŽINTAS

Quinnipiac College (Connecticut) kasmet pagal nusistovėjusią tradiciją renka auklėtinius, kurie savo profesijose pasiekė ypatingų laimėjimų ir Amerikos visuomenėje yra plačiai žinomi.

Šių metų spalio 27 dieną Clarice L. Buckman teatre laureato diplomu ir specialiu šiai progai skirtu medaliu bus apdovanojamas lietuvių kilmės operos solistas Arnoldas Voketaitis, šiuo metu dirbantis Auburn University School of Fine Arts (Alabama) ir vadovaujantis operos studijai.

Neatsitiktinai dainininką, atšventusį kūrybinės veiklos 31-erius metus, įžymusis kompozitorius ir dirigentas Leonard Bernstein buvo apibūdinęs kaip „vieną žymiausių mūsų laikų operos ir koncertų salių dainininkų". „Arnoldo Voketaičio išrinkimas ir pripažinimas yra ilgų metų darbo įvertinimo kulminacija", sako John L. Lahey, Quinnipiac College prezidentas.

Arnoldas Voketaitis

Arnoldas Voketaitis, kaip ir dauguma iškilių menininkų, operos dainininku tapo atsitiktinai. Universitete baigė biznio administracijos mokslus. Tarnaudamas Amerikos kariuomenėje laimėjo keletą talentų konkursų ir pelnytai tapo JAV armijos orkestro solistu. Taip netikėtai prasidėjo spalvinga solisto odisėja įvairių operos teatrų scenose. Dainavo daugelyje pasaulio šalių, sukūrė apie 170 vaidmenų įvairių muzikinių veikalų pastatymuose. Dainavo su tokiomis pasaulinėmis įžymybėmis, kaip Joan Sutherland, Placido Domingo, Teresa Stratus, Scherrill Milnes, Luciano Pavarotti, Beverly Sills, Mario Del Monaco, Carlo Bergonzi, Renata Tebaldi, Monseran Caballe. Solistui dainuojant, dirigavo tokie dirigentai, kaip James Levine, Leonard Bernstein, Gennady Rozhdestvensky, Zubin Mehta, Leonard Slatkin, Leopold Stokowski, Eugene Ormandy.

Įžymusis mūsų basbaritonas yra įrašytas į *Who's Who in International Music*. Neatsitiktinai muzikos enciklopedijose yra įrašyti tik du lietuviai: sopranas Lilija Šukytė (Vokietija) ir Arnoldas Voketaitis (JAV). Arnoldas Voketaitis yra įdainavęs plokštelių Columbia, RCA, Desti ir Vox įrašų studijose.

Prieš 24 metus gyvenimo lemtis suvedė Arnoldą vedyboms su Nijole Lipčiūte, daug pasiekusia savo profesijoje JAV madų industrijoje. Nors Nijolė ne mažiau užimta už Arnoldą, tačiau abu suranda laiko ir lietuviškiems renginiams. Stengiasi nepraleisti nė vieno svarbesnio Lietuvai įvykio, juose aktyviai dalyvauja. Po šių metų sausio 13 dienos įvykių Lietuvoje dainininkas kaip mat atsiliepė amerikiečių spaudoje, vasario 24 dieną *Montgomery Advertiser* dienraštyje išspausdinęs straipsnį „Soviet Maintain History of Persecuting Lithuania".

• Arnoldas Voketaitis dainuos Chicago Humanitarinių mokslų ir menų festivalio programoje „Vilnius Many Cities in One", kuri vyks lapkričio 10 dieną nuo 2:30 iki 3:30 v. p.p. ir nuo 3-4 iki 5 v. p.p. Chicago Cultural Center, 78 East Washington Street. Šioje programoje savo kūrybą skaitys **Tomas Venclova**, Vilniaus istoriją nušvies Irwin Weil, Northwestern universiteto slavų kalbų ir literatūrų profesorius.

Vilniaus dailininkų parodos Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicago'je, atidarymo metu; Lietuvos konsulas H. Lapas (Kanada), Vilniaus Dailės muziejaus direktorius Romualdas Budrys, Lietuvos ambasadorius JAV Stasys Lozoraitis, Lietuvos atstovas JTO Anicetas Simutis, Lietuvos konsulai Vytautas Čekanauskas (Los Angeles) ir Vaclovas Kleiza (Chicago).

Magdalenos Birutės Stankūnienės nuotrauka

Grupinė Vilniaus dailininkų paroda Lemont'e

Trumpai veikusi Čiurlionio galerijos salėse Jaunimo centre, Chicago'je, VLIKo baigiamojo suvažiavimo metu, grupinė Vilniaus dailininkų paroda perkeliama į Lietuvių dailės muziejų, Lemont, Illinois. Šeštadienį, lapkričio 9 dieną, numatoma ją atidaryti ilgesniam laikui. Išeivijos dailės mylėtojai turės galimybę išsamiau susipažinti su iškilesnių Lietuvos sostinės dailės kūrėjų darbais.

Ekspozicijoje matysime gražiai besireiškiančių jaunesnės kartos grafikų estampų ciklus, kuriuose autoriai individualiom vizijom išgyvena savo tautos kovą už egzistenciją. Ypač išsiskiria talentingo grafikos meistro Arvydo Každailio iliustracijos Simono Daukanto knygai *Būdas senovės lietuvių, kalnėnų ir žemaičių*. Jos atskleidžia ne tik autoriaus kūrybinę brandą, bet ir lietuviškos knygos meninio apipavidalinimo lygį. Pastaruoju metu Arvydas Každailis daug padirbėjo, atkurdamas Vilniaus miesto herbą ir laimėdamas konkursą, atkuriant Lietuvos Respublikos herbą.

Akvarelisto Igno Būdrio kūryba išeivijoje gerai žinoma, todėl jo trys didelio formato akvarelės susilauks žiūrovo dėmesio. Tapybai šioje parodoje atstovauja trys skirtingo braižo autoriai. Lietuvoje pripažinto tapybos koloristo profesoriaus Algirdo Petrulio penkios drobės atspindi Kauno Meno mokyklos tradiciją. Visiškai kitokia yra Aloyzo Stasiulevičiaus kūryba, skirta išimtinai Vilniaus tematikai. Jo akrilinės tapybos reljefiniai potėpiai, persipindami su kolažu, perteikia nepakartojamą Vilniaus architektūros siluetų grožį. Trys Leonardo Tuleikio drobės artimesnės labiau sukauptai profesoriaus Antano Gudaičio tradicijai.

Malonu pažymėti, kad atsivėrė plačios galimybės keistis kūrybiniais dailininkų pasiekimais, Lietuvoje ruošiant parodas, leidžiant bendrus meno leidinius ir ruošiant kitus bendrus renginius, o taip pat pristatant Lietuvos dailininkų kūrybą išeivijos meno centruose.

R. B.

Apie nužudyto Dievo vaikus

(Atkelta iš 3 psl.)

bjaurų."[9]

Norite susipažinti su originaliu dioniziškuoju Nietzsche's žmogumi *Mėnulio vaikuose?* Štai jis — Povilas Aršauskas. Mums Povilą pristato — per nemažai puslapių (160-172) — jo draugas Gedas. Štai keletas sakinių apie Povilą: „Jaučiu, kad galų gale suradau idealiai mane suprantantį žmogų... „Atspindi mane kaip veidrodis (tada jį laikiau vieninteliu galų gale įprasminusiu mano tuščią gyvenimą dalyku)... Norėjau Povilą matyt dramatišką, romantišką, tragišką, filosofuojantį, įsimylėjusį save ir nekenčiantį pasaulio, fanatiškai atsidavusį savo kūrybai ir savo kančiai, apsivaliusį nuo tokių mažmožių kaip konservų dėžutės, palovy besimėtančios nešvarios kojinės... Povilas keldavo balius... Norėjau savo kančios pranašą, dievaitį, matyt nelaimingą. Vėliau aš supratau, kokia pavojinga, beprasmė, neleistina buvo ta jo skelbta kančios garbinimo religija... Jis absoliučiai negailėdamas dalijo save teatrui, kinui, draugams, nedraugams, sekinantiems lėbavimams, betiksliams pokalbiams, svetimoms moterims, svetimiems vaikams, net benamiams šunims, katėms ar iš lizdo iškritusiems paukščiukams... Jis buvo kaip veidrodis. Bet dar tikriau — kaip mėnulis... Nušviestas Čiurlionio, jis spindėjo taip šviesiai ir ryškiai, kaip pilnatis skaidriausią vasaros naktį..."[10]

Mūsų minėta Anita, prieš palikdama savo numylėtinį Gediminą, dar ir visai rimtai pafilosofuoja: „Ir staiga — dangus apsivertė, o gal — jame atsivėrė praraja, ne — dangus apsivertė it koks vandeny plūduriuojantis daiktas. O antroji jo pusė arba tai, kas man atsivėrė, buvo niekas, tuštuma, nebūtis... Jaučiausi it šiukšlynan išmesta lėlė, kuriai nutrauktos ir rankos, ir galva, ir kojos — niekaip negalėjau pajudėti... Suknelę užsivilkau ant nuogo kūno... Apačioj buvo tamsu, tvanku, dvokė rūkalais ir alum, visi miegojo... Buvo pragariškai blogai, klaidžiojau niekaip nerasdama išėjimo".[11]

Daug būtų galima parašyti, vien tik nurodant, kad Ivanauskaitė užsispyrusiai norėjo mums pristatyti žmones, kurie yra ne tik mėnulio, bet ir Nietzsche's vaikai. Rašytoja mums labai ryškiai parodo, kad mėnulio vaikų nesaisto nei kokia nors moralė (juk argi ne Nietzsche nurodė susikurti savo moralę?), nei pagaliau mėnulio vaikams yra svarbūs gyvenamosios aplinkos įstatymai. Nejaučia mėnulio vaikai, nei kas yra meilė (p. 188, 226), nei kas yra viltis (p. 246). Mėnulio vaikai, tiesa, tiki... fatalizmu (p. 247). Pati Jurga Ivanauskaitė yra išsitarusi, kad asmeniškai *Mėnulio vaikai* yra „Man pačiai nemieli". Labai nuoširdus prisipažinimas.

Ir dar vienas dalykas. Rašytoja nusiskundė, kad pati romano pabaiga turėjo būti keičiama (leidyklos redakcijai reikalaujant) keletą kartų. Užtat ir nenuostabu, kad nedaug ką sužavės ar įtikins toks romano pagrindinio veikėjo atsigulimas pievon su tokia dirbtine svajone: „... Giliai suleidau pirštus į žemę ir pajutau, kaip visą kūną bangom užplūsta džiaugsmas ir liūdesys, džiaugsmas ir liūdesys. Apsiverčiau aukštielninkas. Šalta gaivi mėnesiena šliūkštelėjo man į veidą ir aš supratau, kaip beprotiškai viską *myliu!*"[12] Argi? Pirma, bent man yra naujiena, kad kažkas, kažkur, kažkada galėjo suprasti (protu) *meilę*. Antra, argi nėra jau absoliučiai dirbtinis autorės šūkis, kad veikėjai gali „viską" mylėti? Trečia, asmeniškai netikiu, kad bet koks Nietzsche's žmogus (kartu ir mėnulio vaikai) iš viso galėtų ar sugebėtų ką nors mylėti. Gaila.

NUORODOS

1 Jurga Ivanauskaitė, „Kultūrinė jaunimo problematika Lietuvoje". Paskaita, skaityta Santaros-Šviesos suvažiavime 1989 m. rugsėjo 8 d. Sodus, Michigan.
2 Vaclav Havel, „Politika ir sąžinė", *Literatūra ir menas*, 1989 m. lapkričio 4 d. Nr. 45(2242), p. 14.
3 Jurga Ivanauskaitė, *Mėnulio vaikai*, p. 37.
4 Ivanauskaitė, „Kultūrinė jaunimo problematika Lietuvoje".
5 Ivanauskaitė, „Kultūrinė jaunimo problematika Lietuvoje".
6 Allan Bloom, *Closing of the American Mind*. New York: Simon and Schuster, 1987, P. 152.
7 Bloom, p. 196.
8 *Mėnulio vaikai*, p. 20.
9 *Mėnulio vaikai*, p. 61
10 *Mėnulio vaikai*, pp. 122-123.
11 *Mėnulio vaikai*, p. 252.
12 *Mėnulio vaikai*, p. 252.

Antanas Lipskis **„Tikroji meilė", 1991 aliejus ant drobės, 30" x 24"**

Iš sukaktuvinės Balzeko Lietuvių kultūros muziejaus parodos „Lietuvių dailės tiltas".

Sukaktuvinė dailės paroda Balzeko muziejuje

Šių metų lapkričio 15 dieną Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje, Chicago'je, įvyks iškilmingas parodos „Lietuvių dailės tiltas: 25-mečio paroda" atidarymas. Šį įvykį, prasmingai įsiliejantį į visą muziejaus 25-mečio minėjimą, suplanavo ir organizavo Balzeko Lietuvių kultūros muziejaus vykdomasis direktorius Valentinas Ramonis.

Parodoje dalyvauja trylika menininkų. Visi lietuvių kilmės, tačiau skirtingų likimų. Vieni praleido didžiąją dalį savo gyvenimo Lietuvoje. Kiti paliko Lietuvą baigiantis Antrajam pasauliniam karui, vengdami sovietų okupacijos bei represijų, ir nuo tada gyvena Vakaruose. Dar kiti gimė už Lietuvos ribų. Daugelis gyvena Chicagoje ar jos apylinkėse, kiti gretimose valstijose. Skiriasi ir jų kūrybos technikos, stiliai: nuo tradicinių iki abstrakčių. Svarbiausia, kas jungia šiuos dailininkus tarpusavyje ir su Balzeko muziejumi — negalvojant apie jų lietuviškas šaknis — yra tai, kad per praėjusius 25 metus visi šie menininkai surengė muziejuje individualines parodas. „Lietuvių dailės tiltas" suteiks jiems progą ne tik vėl eksponuoti savo meną muziejuje, bet ir palyginti vienas kito kūrybinio darbo rezultatus.

Parodoje dalyvauja: Nijolė Banienė iš Western Springs, Illinois, savo personalinę parodą muziejuje turėjusi 1988 metais; Romas Dalinkevičius iš Vilniaus (1989); Jonė Karužaitė iš Chicagos (1979); Antanas Lipskis iš Wood Dale, Illinois (1989); Jadvyga Paukštienė iš Chicago's (1968); Zita Sodeikienė iš Willard, Ohio (1980); Magdalena Stankūnienė iš Chicagos (1988); Marija Strasevičiūtė iš Hinsdale, Illinois (1991); Ada Sutkuvienė iš Homewood, Illinois (1980); Jonas Tričys iš Chicagos (1968); Gintarė Uogintaitė, neseniai iš Vilniaus, dabar gyvenanti Chicago'je (1990); Edvardas Walaitis iš New Buffalo, Michigan (1967); ir Giedrė Žumbakienė iš Chicagos (1979).

Parodos atidarymas įvyks lapkričio 15 dieną, penktadienį, 7:30 v.v. muziejaus Dailės galerijoje. Atidaryme žada dalyvauti daugelis pačių menininkų. Paroda tęsis iki gruodžio 31 dienos.

Aloyzas Stasiulevičius **Vilnius. Balti bokštai. 1989**

Iš grupinės Vilniaus dailininkų parodos **Lietuvių dailės muziejuje, Lemont, Illinois.**

Nauji leidiniai

• **SANTARA** Nr. 5 (Pavasaris 1991). Kultūros žurnalas Lietuvai ir išeivijai. Leidžia Lietuvos kultūros fondas ir tarptautinė poligrafijos įmonė „Spindulys" keturis kartus per metus. Vyriausias redaktorius — Romualdas Norkus. Redakcijos nariai: Aleksas Dabulskis, Algirdas Jurėnas, Robertas Keturakis, Rymantas Penkauskas. Redakcijos adresas: Santara, Lydos 4, 233000 Kaunas, Lithuania. Amerikoje ir Kanadoje jį galima užsisakyti pas Edvardą Šulaitį, 1330 South 51st Avenue, Cicero, Illinois 60650. Metinė žurnalo prenumerata — 20 dol.

Ne per seniai Lietuvoje pradėto leisti kultūros žurnalo *Santara* skelbiamas motto: „Tenutolsta visoks riksmas ir pyktis". Atrodo, kad tai pirmoji kregždė mūsų spaudos leidyboje, nes iki šiol panašaus, abu Atlanto krantus jungiančio, žurnalo neturėjome. Pats žurnalas yra stambus, 130 puslapių, gausiai iliustruotas, su nemažai spalvotų nuotraukų.

Naujausias — 1991 metų pavasario numeris (penktasis iš eilės) aktualus ir įdomus savo medžiaga. Čia jos yra iš įvairių sričių. Poezijai atstovauja Judita Vaičiūnaitė, Živilė Bilaišytė, Henrikas Nagys, prozai — Vytautas Alantas, Pulgis Andriušis, Antanas Vaičiulaitis, dailei — Stasys Žirgulis, Lasaris Segall'as. Skaitytojai supažindinami su meno kolekcionieriaus, Lietuvai paaukojusio savo didelę meno darbų kolekciją, Mykolo Žilinsko žmona Gertrūda Žilinskiene. Amerikos lietuviai su malonumu pasiskaitys apie mūsiškius — solistą Arnoldą Voketaitį ir jo žmoną, žymiąją madų specialistę Nijolę Voketaitienę. Numeryje pristatomas Liudas Dambrauskas, spausdinamas Antano Maceinos laiškas, rašoma apie lakūną Feliksą Vaitkų ir jo Lituanica II.

Reikia pažymėti ir gerą žurnalo techniškąjį pobūdį: išdėstymą, puikią spaudą, vykusias reprodukcijas. Visa tai kartu sudėjus, tai labai įdomus ir rimtas leidinys, kuris turėtų rasti vietos kiekvieno kultūrininko namuose.

Kaip minėjome, žurnalas stengiasi tarnauti Lietuvai ir išeivijai, ką matome iš jo turinio. Žurnalo redakcija ir leidėjai turi ir kitą uždavinį — nori surinkti ir išleisti tautiečių atsiminimus, pergyvenimus įvairiose pasaulio dalyse. Šiuo reikalu specialiai išleistame laiške žurnalo vadovybė į mus kreipiasi tokiais žodžiais:

„Dar ne vėlu surinkti atsiminimus, fotonuotraukas, liudijančias tautiečių odisėjas pasaulyje. Išklausyti atsivėrusio žmogaus monologą. Apie tai, kaip Lietuvos tragedija tapo dvasios tragedija. Ir kaip būdavo uždirbama kasdieninė duona, dedamas gyvenimo ir kūrybos pamatas. Kaip buvo sukuriamos sąlygos ne tik pačiam išlikti, bet ir išsaugoti Gimtinę — kaip dvasią, kalbą, kultūrą. Ir apie tai, kaip veiklaus ir konkretaus pasaulio verpetuose tautiečiai neišnyko, neišsiskaidė kaip rūkas Nevėžio lankose, nesusiliejo su nauju dangum ir nauja žeme."

Kaip laiške toliau rašoma, redakcija dalį atsiminimų ketina paskelbti žurnale, o vėliau „Santaros" bibliotekos serijoje išleisti.

E. Š.

• **Tomo Venclovos** eilėraštį „Instrukcija" (iš rinkinio *Tankėjanti šviesa*, Chicago: Algimanto Mackaus knygų leidimo fondas, 1990), išverstą Diana Senechal, išspausdino *The New York Review of Books* lapkričio 21 dienos numeryje. Eilėraštis, parašytas 1986 metais, skirtas paminėti 30 metų sukaktį nuo Vengrijos sukilimo. Tame pačiame NYRB numeryje Michael Ignatieff rašo apie Baltijos valstybes — straipsnis iš tikrųjų pašvęstas nagrinėjimui lietuvių pažiūrų į Žydų žudynes Lietuvoje vokiečių okupacijos metu. *The New York Review of Books* galima pirkti bet kurioje knygų krautuvėje, kuri parduoda periodiką, arba spaudos kioskuose.